

Türkiye'nin Stratejik Vizyonu 2023 | Stratejik Lokomotif Sektörler

TARIM, GIDA VE HAYVANCILIK 2023

Türkiye'nin Stratejik Vizyonu 2023 | Stratejik Lokomotif Sektörler

TARIM, GIDA VE HAYVANCILIK 2023

“Tarımda Markalaşma ve

Özgün Ürünler 2023”

Sonuç Raporu

(26 Aralık 2013, İstanbul)

TASAM'ın girişimi ile T.C. Cumhurbaşkanlığı manevi himayelerinde başlatılan ve 6 yıldır devam eden “Türkiye'nin Stratejik Vizyonu 2023” projesi çerçevesinde 6 ana tema altında toplanan makro öngörülerin tamamlanması üzerine, Türkiye'yi 2023 hedeflerine ulaştıracak 10 stratejik lokomotif sektör belirlenmiş, çalışma ve eylem planı çıkarılmıştır. Tarım Gıda ve Hayvancılık 2023 çalışmaları kapsamındaki Çalıştaylar 26 Aralık 2013'te İstanbul Ortaköy'deki Princess Hotel'de yapıcı ve samimi bir ortamda gerçekleştirilmiştir.

TASAM tarafından “sektör aktörlerine” yönelik düzenlenen ve tarım, gıda, hayvancılık politikalarında meydana gelen değişim ve gelişmelerin ayrıntılı şekilde irdelendiği Çalıştaylarda; “Tarım Sektöründe İnovasyon, İnsan Kaynağının Dönüşümü ve Rekabetçi Kurumsal Kapasite 2023”, “Tarımda Markalaşma ve Özgün Ürünler 2023”, “Tarım Gıda ve Hayvancılıkta Dış Kapasite İnşası 2023 - Orta Doğu, Yakın Asya ve Afrika”, “Çin, Hindistan ve Rusya ile Arjantin ve Brezilya; Rekabet ve Fırsatlar 2023”, “Bölgesel Kalkınma Projeleri (GAP, DAP, DOKAP, KOP vb): Potansiyel ve Fırsatlar”, “Kırsal Kalkınma, Çok Boyutlu Üretim Güvenliği 2023” temalarındaki Çalıştaylar 3 ayrı salonda eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir.

İstanbul Teknik Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Dilek Boyacıoğlu'nun moderatörlüğünü yaptığı “Tarımda Markalaşma ve Özgün Ürünler 2023” Çalıştay'ında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Müşaviri Dr. Mehmet Emin Şahin, İstanbul İl Özel İdaresi'nden Mühendis Saadettin Çakır, Boğaziçi Üniversitesi'nden Doç. Dr. Gökhan Özertan, Dokuz Eylül Üniversitesi'nden Doç. Dr. Arif Behiç Tekin, Özel Sektör'den Tarım Ekonomisi Uzmanı İsmet Şeker, Salih Bulancak, İstanbul Aydın Üniversitesi'nden Prof. Dr. Şükrü Karataş, TAGEM Genel Müdür Yardımcısı Dr. A. Ahmet Yücer, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Strateji Geliştirme ve Koordinasyon Daire Başkanı Enver Aksoy, BÜGEM'den Ziraat Mühendisi Mehmet Hasdemir, TAGEM'den Mühendis Mehmet Kilci, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi'nden Prof. Dr. Fahri Bayiroğlu ve Yrd. Doç. Dr. Zeki Şahinler, Konya Şeker Fabrikası'ndan Yavuz Erence, Yıldız Holding Sabri Ülker Gıda Araştırmaları Vakfı Genel Sekreteri Bil Ergin, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'ndan Resul Seday, Doruk Holding'den Prof. Dr. Hikmet Boyacıoğlu ve Mir Araştırma Geliştirme A.Ş.'den Ali Şenlikçi konuşmacı olarak bulunmuşlardır.

Bakanlık temsilcileri ve çok sayıda akademisyen ile kurum, sektör ve medya temsilcilerinin katılımı ile interaktif bir ortamda gerçekleştirilen Çalıştay'da planlanan konular, programa uygun olarak tüm yönleri ile ele alınmıştır. Toplantı sırasında ortaya konan görüşler aşağıda özet olarak sunulmaktadır.

Tarımsal (özellikle geleneksel ve özgün) ürünlerimizin bilim ve teknoloji temelli araştırma çalışmaları ile farklılaştırılması gereklidir. "Turquality Programı" markalaşmayı teşvik etmektedir. Ancak dünya pazarlarında geleneksel ürünlerimizin kendilerine yer bulabilmesi için standart kalite, gıda güvenliği ve fiyat parametreleri çok önemlidir.

Tarımsal ürünlerimize olan talep ve arz dengesinin sağlanması maliyetleri de etkileyecektir. Ürün geliştirmede farklılaşma ve katma değer kazandırma - bir anlamda pazar analizleri - belirli ürünlere odaklanmayı getirmektedir. Ayrıca ürünlerimiz için üretim teknikleri ile birlikte coğrafik işaretleme tescillerinin alınması bu farklılaşma için katkı sağlayacaktır.

Enerji maliyetleri tarımsal işletmelerimiz için en önemli maliyet faktörüdür. Tarımsal ürünlerimizin maliyetlerinin dünya pazarlarında rekabet gücü kazanabilmesi için mutlaka kontrol altına alınması gereklidir.

Bir diğer önemli husus ise ürünlerimiz için dünyada yapılacak pazar araştırmaları ve ürünlerin satılabilmesidir. Amacımız "ürünlerimizi nasıl çekici kılabiliriz?" sorusunun yanıtlarını bulmak olmalıdır. Genel anlamda ürünlerimizin tanıtımının yeterli olmadığı kanaati mevcuttur ve reklam gibi pazarlama araçları ile geliştirmesine ihtiyaç vardır. Devlet desteği önemlidir. Bu konu bir proje olarak ele alınmalı ve "hangi ürün gruplarımız, hangi uluslararası pazar için rekabet gücü yaratabilir?" sorusu sorulmalıdır. Bu proje de, devlet tarafından organize edilip yürütülmeli ve sektör yönlendirilmelidir.

Ürünlerimizin dış satımında tamamen uluslararası gözetim firmalarının raporlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Oysa bu gözetim firmaları ülkemizde de kurulabilir ve uluslararası akreditasyon sistemleri içine dâhil edilerek uluslararası tanınırlığı sağlanabilir. Marka olarak tarımsal ürünlerimizin tanınırlığını artırabilmek için yurt dışında tarım müşavirliklerinin kurulması ve EFSA - FAO gibi uluslararası kurumlarda ülkemizden temsilcilerin mutlaka yer almasının sağlanması gereklidir.

Bununla birlikte inovasyon, tarım işletmelerine genellikle Bakanlığın yayım çalışmaları yoluyla ulaştırılmaktadır. Bakanlık yayım hizmetini ücretsiz olarak çiftçinin ayağına götürmektedir. Öyle ki bu amaca hizmet etmesi için 10 bin tarım danışmanı köylerde istihdam edilmiştir. Ancak bu istihdamın da sancılı bazı yönleri olduğu için tam işleyen bir sistemden söz edilememektedir. Bu nedenle bu uygulamaların etkinliğinin artırılarak kamu kaynaklarının etkin kullanımı sağlanmalıdır. Bakanlık çiftçilere bu hizmeti (TV, SMS, vb.) tüm iletişim araçları yoluyla da sunmaktadır. Bu yöntem diğerine nazaran biraz daha etkili olmaktadır.

Bakanlık, (kooperatif, birlik, vb.) çiftçi örgütlerini destekleyerek de inovasyonun yayılmasını ve benimsenmesini sağlamaya çalışmaktadır. Öyle ki Türkiye'de çok başarılı çiftçi örgütleri vardır. Bu örgütlerin üyeleri her türlü yeniliğe açık, bilimin ve tekniğin gereklerini yerine getirmede zaman kaybetmeyen aydın ve zengin çiftçiler haline gelmişlerdir (Örneğin: Ağaköy Kalkınma Kooperatifi/Bursa). Bu gibi kooperatiflerin sayılarının artması yenilikçilik açısından son derece yerinde olacaktır.

2023 Türkiye tarımında özel "tarımsal danışmanlık ajansları"nın tüm il ve ilçelerde hizmet etmesi, tarım sektörünün kalkınmasında itici bir güç olacaktır. Hizmet şeklinin şöyle olması kurgulanmaktadır:

il ve ilçelerde Bakanlığın müdürlükleri misyonunu tamamlamış durumdadır. Hizmetlerin (yayım) özel sektör mantığı ile götürülmesi gerekmektedir.

Örneğin; çiftçi karşılaştığı sorunu Bakanlığın il ve ilçe müdürlüklerine bildirecek ilçe müdürlükleri ise bu sorunu bu danışmanlık ajanlarına bildirecektir (ya da çiftçi direkt olarak ajansa iletebilecektir). Sorunu çözecek, ajanslar olmalıdır. Ajanslar da bu sorunu kendi tecrübesi veya araştırma kuruluşları aracılığı ile çözüme kavuşturacaktır. Yaptığı hizmetin bedelini ise devlet hizmet alımı şeklinde ödeyecektir. Aynı olay yeniliklerin yayılmasında da izlenebilecektir. Böylelikle kamunun hantal yapısından daha dinamik bir sisteme geçilmiş olacaktır. Hatta bu ajanslar üniversite veya AR-GE kuruluşlarıyla da organik bir bağ içerisinde olabilirler.

Ayrıca geleneksel ihraç ürünlerimizin (Afyon kaymağı, Kayseri pastırması, Bursa kestane şekeri vb.) ekonomik faydaya dönüştürülerek geniş pazarlara ulaştırılması sağlanmalıdır. Ancak esas üzerinde durulması gereken konu, AR-GE ile katma değeri yüksek ürünler oluşturmak gerektiğidir.

Buna ek olarak, ülkesel düzeyde, konumuz itibarıyla tarım sektörü özelinde, kurumsal kaynak planlamasının yapılması gerekmektedir. Genel anlamda "kurumsal kaynak planlaması" ya da "işletme kaynak planlaması" (ERP), işletmelerde mal ve hizmet üretimi için gereken işgücü, makine, malzeme gibi kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayan bütünleşik yönetim sistemlerine verilen genel addir. Tarım, yapısı gereği sınırlı doğal kaynakların (toprak, su vb.) yanı sıra diğer kaynakları (makine, kimyasallar, insan vb.) da kullanarak üretimi gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla güvenilir verilere dayalı sistematik bir analizle bu sınırlı kaynakların etkin kullanımı, sorunların çözülmesi, verimliliğin artırılması ve sürdürülebilir üretim mümkündür. Sınırlı kaynaklar arasında en önemli yeri "nitelikli insan" almaktadır. Maliyetine katlanarak günümüz teknolojik olanakları çerçevesinde istenilen her alt yapının kurulabilmesine karşılık, o alt yapıyı işletecek "nitelikli insan" olmaması durumunda sistem faaliyete geçirilemeyecek veya verimli çalıştıramayacaktır.

Sonuç olarak, sektör ile ilgili sağlıklı veri elde edilmesi ve bu verilerin ilgili paydaşların kullanımına açılması planlama çalışmalarının amacına ulaşmasına hizmet edecektir. Diğer bir önemli konu da sektöre "nitelikli insan" kazandırma adına doğru adımların atılmasıdır. "Diplomalı Çiftçi" projesi bu amaca hizmet edebilir.

Bilişim teknolojileri, günlük hayatın her alanında insan hayatını kolaylaştırıcı, konforunu artırıcı yönde hızla yer almaktadır. Gelir düzeyi paralelinde kırsal kesimde daha yavaş ilerlemesine rağmen bilişim teknolojilerinin penetrasyonu artarak sürmektedir. Türk tarımının sahip olduğu yapısal problemler ancak ve ancak doğru yaklaşımla ve doğru bilişim teknolojisi araçlarının kullanılmasıyla çözülebilir. Tarımda bilişim teknolojilerinin kullanımı desteklenmelidir. Bu konu ile ilgili olarak yeri geldiğinde daha detaylı bilgi paylaşımı yapılabilir.

Markalaşmak dürüstlikle, çalışmakla, kaliteli ürünle, standartla, reklam ve tanıtımla olacaktır. Son yıllarda hükümetimiz dış ticaret konusunu bakanlık seviyesinde takip etmeye başlamıştır ama daha fazla önem verilmesine mutlak surette ihtiyaç var. Bu konular ülke politikası olarak ele alınmalıdır. Dış temsilciliklerde konunun uzmanı personel ve hizmet altyapısı oluşturulması gerekmektedir.

“Tarsim Sigortası” kapsamında olan, Tarım Bakanlığı Çiftçi Kayıt Sistemi kayıtlarında kayıtlı, Kulak Küpesi bulunan ve tarımsal muhasebe açısından aktif bir değer ifade eden canlı hayvan varlığı, bankacılık açısından “sıfır” hükmündedir. Mevcut mevzuat bunu tarımsal finansmanda bir teminat olarak görmemektedir. Oysaki küçük ve orta ölçekli bir hayvancılık işletmesinin toplam varlığı içerisinde canlı hayvan varlığının değeri oransal olarak ilk yıllarda yaklaşık % 40 civarındadır. Bu oran beşinci onuncu yıldan sonra, makine ve bina amortismanı düşüldükçe %60'ı da geçmektedir. Yani işletmenin %40 ila %60'ı sıfır kabul edilmektedir. İvedilikle yapılacak bir düzenleme ile Tarsim Sigortası kapsamında olan, Tarım Bakanlığı Çiftçi Kayıt Sistemi kayıtlarında kayıtlı, takip ve kontrolü yapılan canlı hayvan varlığının tarımsal finansmanda teminat olarak kabul edilmesinin önü açılmalıdır.

Farklı tüzel kişilikleri olan aynı bölgede tarım ve hayvancılık alanında faaliyet gösteren, vergi numaraları farklı, faturaları farklı, ticari faaliyetleri farklı, komşuluk ilişkisi içindeki üç beş işletmenin; iş kapasitesi yüksek - işletme giderleri düşük makine, ekipman veya tesisi birlikte satın aldıkları veya inşa ettiklerinde Ziraat Bankası sübvansiyonlu kredi uygulamasında “grup riski” açısından değerlendirilmektedir. Bu konuda en bariz örnekler arasında; hayvancılık işletmelerinde modern soğutmalı sağımhane, son derece çevreci modern gübre çukuru ve tesisi, yem hazırlama ünitesi gibi hususları sayabiliriz. Orta ölçekli işletmelerin bu yatırımları tek başlarına yapmaları ve işletmeleri yerine müşterek yapmaları kârlılık, çevrecilik ve işletmecilik açısından son derece inovatif, akılcı ve faydalıdır.

Buna tarım dışı sektörlerde imkân sağlanmaktadır. Örneğin KOSGEP aynı sanayi sitesinde oto kaporta boya işi yapan üç beş işletmenin bir araya gelerek modern bir boya fırını yapmasını veya mobilyacı esnafın kereste atölyesini müşterek yapmasını yeterli teminat göstermeleri halinde “ortak makine kullanımı” olarak desteklemektedir.

Yönetim Ofisi, Mühendislik ve Veterinerlik, personelinin aynı bölgede faaliyet gösteren birden fazla işletme tarafından müşterek istihdamına imkan sağlanması gerekirken, Ziraat Bankası bu duruma sübvansiyonlu kredi uygulamasında “grup riski”ni güçlendiren bir argüman olarak bakmaktadır.

Oysaki aynı bölgede faaliyet gösteren, tüzel kişilikleri farklı, vergi numaraları, faturaları, ticari faaliyetleri farklı üç beş işletmenin; veteriner hekimi, zooteknisti, ziraat mühendisini veya mali müşaviri müştereken istihdam etmelerinin ve giderlerini hayvan sayılarına göre veya uzlaşacakları başka bir makul ölçüte göre paylaşarak gider yazmalarının ne mahsuru olabilir. Aksine son derece inovatif, işbirliği ruhuna uygun ve modern bir yaklaşımdır. "Grup riski" ile en küçük bir ilgisi yoktur.

Tarımsal hibe ve desteklemelerle alınacak makine ve canlı hayvan varlığında fiyat dalgalanmaları, para akışındaki aksamalar, desteklerin sağlayacağı faydayı azaltmakta hatta yok etmektedir. Örneğin ortalama 3000-3500 TL olan bir düve "0 faizli" kredi uygulamasıyla 7000'lere çıkmış ve bu fiyatlardan yatırım yapan işletmeler fiyatların tekrar 3500'lere gelmesiyle kapanmaya başlamıştır. Yine bazı spesifik makine ekipman desteklerinde de benzer aksamalar olmaktadır. Bu hususlara paydaşların katılımıyla çözümler aranmalıdır.

Maddeler halinde yukarıda sıralanan işletmeler arası ilişkiler ve işbirliğinde inovasyon ile ilgili hususlar sektörün; merada 3-5 inek, 30-40 koyun besleyen mikro işletmelerden 50-1000 büyükbaş, 300-2000 küçükbaş yetiştiren orta ve büyük ölçekli işletmeciliğe geçişinde özellikle tarımsal destek ve finansman sağlayan kamu kurumlarının maalesef geride kaldığı gerçeğini ortaya koymaktadır.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, TKDK / IPARD, Kalkınma Ajansları, Hazine, Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifi gibi tarımsal hibe, destek ve finansman sağlayan kurumlar; küçük ve orta ölçekli işletmelerin inovatif gayretlerini, işbirliği yaptıkları girişimleri destekleyici politikalar ile geliştirmelidir.

Markalaşmak; dürüstlikle, çalışmakla, kaliteli ürünle, standartla, reklam ve tanıtımla olacaktır. Son yıllarda hükümetimiz dış ticaret konusunu bakanlık seviyesinde takip etmeye başlamıştır ancak daha fazla önem verilmesine mutlak surette ihtiyaç vardır. Bu konuların ülke politikası olarak ele alınması, dış temsilciliklerde konunun uzmanı personel ve hizmet altyapısı oluşturulması gerekmektedir.

26 Aralık 2013, İstanbul